

УДК 378.14

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-4\(32\)-1030-1039](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-4(32)-1030-1039)

Луценко Віктор Васильович кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мистецької освіти, Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, м. Житомир, <https://orcid.org/0000-0002-2065-2458>

Костенко Людмила Василівна кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри вокально-хорової майстерності, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, вул. Графська, 2, м. Ніжин, <https://orcid.org/0000-0002-9846-2259>

Салдан Світлана Олександрівна кандидат мистецтвознавства, доцент, виконуюча обов'язки завідувача кафедри музичного мистецтва, Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Валова, 18, м. Львів, <https://orcid.org/0000-0003-2877-9282>

Заболотний Іван Петрович заслужений діяч мистецтв України, професор, професор кафедри хореографії та музичного мистецтва, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, вул. Роменська, 87, м. Суми, <https://orcid.org/0000-0002-4876-2042>

Дорохіна Любов Олексіївна кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри вокально-хорової майстерності, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, вул. Графська, 2, м. Ніжин, <https://orcid.org/0000-0001-9540-2595>

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. У статті розглядаються головні особливості професійної підготовки майбутніх фахівців з музичного мистецтва. Зазначено, що сучасні зміни та трансформації у сфері освіти, що відбуваються в Україні та світі, вимагають перегляду змісту професійної підготовки майбутніх фахівців з музичного мистецтва. Обґрунтовано, що музичне мистецтво – це естетичне освоєння світу в процесі художньої творчості як особливої форми людської діяльності, що відображає дійсність у конкретних, чуттєвих образах відповідно до певних естетичних ідеалів. Музичне мистецтво не тільки розвиває в людині потребу в художній насолоді, а й здатність творчо ставитися до всіх природних і суспільних явищ. Зазначено, що під час професійної підготовки фахівців з музичного мистецтва доцільно звертати увагу на розвиток їх професійної культури. Професійна культура виступає певним типом життєдіяльності, який притаманний суб'єкту професійної практики і постає як комплекс інноваційних ідей, що забезпечує неперервний процес

історичної наступності, професійного розвитку особистості, а також збереження культурного спадку за постійного продукування творчих процесів, які суттєво впливають на стійкість сфери його професійної життєдіяльності. Звернуто увагу на те, що окрім розвитку професійної культури, на нашу думку, під час професійної підготовки фахівців з музичного мистецтва потрібно формувати у них готовність до саморозвитку та самовдосконалення, адже специфіка самоосвіти студентів визначається різнобічністю функцій майбутньої професійної діяльності фахівця з музичного мистецтва, широким профілем його музично-виконавської підготовки, а самовиховання є активністю особистості, яка спрямована на удосконалення себе через систему дій. Підкреслено, що одним із актуальних напрямків під час професійної підготовки майбутніх фахівців з музичного мистецтва є проходження практики. Бо саме практика є діяльністю, в якій передбачається активна і безпосередня включеність суб'єкта з його інтересами, потребами, ціннісними настановами у взаємодію з об'єктивною дійсністю.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні фахівці з музичного мистецтва, саморозвиток, самоосвіта, практика, професійна культура.

Lutsenko Viktor Vasylovych Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Art Education, Zhytomyr Ivan Franko State University, Velyka Berdychivska St. Zhytomyr, 40, <https://orcid.org/0000-0002-2065-2458>

Kostenko Lyudmila Vasylivna Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Vocal and Choral Mastery, Nizhyn Mykola Gogol State University, Graftska St., 2, Nizhyn, <https://orcid.org/0000-0002-9846-2259>

Saldan Svitlana Oleksandrivna Candidate of Art History, Associate Professor, Acting Deputy Head of the Department of Musical Art, Ivan Franko Lviv National University, Valova St., 18, Lviv, <https://orcid.org/0000-0003-2877-9282>

Zabolotnyi Ivan Petrovych Honored Artist of Ukraine, Professor, Professor of the Department of Choreography and Musical Art, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, Romenska St., 87, Sumy, <https://orcid.org/0000-0002-4876-2042>

Dorokhina Liubov Oleksiivna Candidate of Art History, Associate Professor of the Department of Vocal and Choral Mastery, Nizhyn Mykola Gogol State University, Graftska St., 2, Nizhyn, <https://orcid.org/0000-0001-9540-2595>

PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN MUSICAL ART

Abstract. The article deals with the main features of professional training of future specialists in musical art. It is noted that modern changes and transformations

in the field of education in Ukraine and in the world require a revision of the content of professional training of future specialists in musical art. It is substantiated that musical art is an aesthetic exploration of the world in the process of artistic creativity as a special form of human activity that reflects reality in specific, sensual images in accordance with certain aesthetic ideals. Musical art not only develops in a person the need for artistic pleasure, but also the ability to be creative in all natural and social phenomena. It is noted that during the professional training of specialists in musical art, it is advisable to pay attention to the development of their professional culture. Professional culture is a certain type of life activity that is inherent in the subject of professional practice and appears as a complex of innovative ideas that ensures a continuous process of historical continuity, professional development of the individual, as well as the preservation of cultural heritage with the constant production of creative processes that significantly affect the sustainability of the sphere of his/her professional life. It is emphasized that in addition to the development of professional culture, in our opinion, during the professional training of specialists in musical art, it is necessary to form their readiness for self-development and self-improvement, because the specifics of students' self-education are determined by the diversity of functions of the future professional activity of a specialist in musical art, the wide profile of his/her musical and performing training, and self-education is an activity of the individual aimed at improving oneself through a system of actions. It is emphasized that one of the most relevant areas in the professional training of future specialists in musical art is internship. After all, practice is an activity that involves the active and direct involvement of the subject with his interests, needs, values in interaction with objective reality.

Keywords: professional training, future music specialists, self-development, self-education, practice, professional culture.

Постановка проблеми. Сучасна професійна підготовка майбутніх фахівців музичного мистецтва визначається високими вимогами відповідно до Європейського освітнього простору. Більшість сучасних українських науковців підкреслюють, що одним з основних елементів професійної підготовки студентів закладів вищої освіти мистецького спрямування є формування та розвиток духовності особистості, художньо-естетичної культури, творчої та виконавської активності, здатності до повноцінного сприйняття творів мистецтва на найвищому рівні. Все це свідчить про те, що виховний потенціал музичного мистецтва уможливорює та актуалізує необхідність формування професійних умінь майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва як складової духовної культури людства [1, с. 120].

Оскільки пріоритетним напрямом розвитку системи професійної мистецької освіти є забезпечення відповідності сучасним стандартам якості підготовки висококваліфікованих і компетентних фахівців за фахом, підготовлених до постійного професійного зростання та конкуренції на ринку

освітніх послуг, то підготовка майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва має визначатися з урахуванням вимог сучасних світових тенденцій розвитку освіти та духовного світу молодого покоління. Тому важливим є визначення особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволив визначити, що Г. Ніколої та Т. Танько займалися дослідженням розвитку музично-педагогічної освіти.

І. Зязюн, Т. Люріна, Г. Падалка акцентували свою увагу на фаховій підготовці вчителя музики та удосконаленні його педагогічної майстерності.

Вивченням різних аспектів формування професійної культури майбутніх фахівців, зокрема з музичного мистецтва присвятили свої роботи: С. Гончаренко, М. Євтух, О. Олексюк, О. Попенко, О. Рудницька, Т. Ткаченко, І. Шевченко та інші.

Метою статті є визначення головних особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців з музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Сучасні зміни та трансформації у сфері освіти, що відбуваються в Україні та світі, вимагають перегляду змісту професійної підготовки майбутніх фахівців з музичного мистецтва. Зокрема, ключовою проблемою сьогодення є відповідність майбутніх фахівців вимогам внутрішнього та зовнішнього ринку праці, стрімкому технологічному розвитку суспільства, суспільно-політичним та соціокультурним викликам сучасності. Ці аспекти зумовлюють необхідність звернення до проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців з музичного мистецтва.

Музичне мистецтво – це естетичне освоєння світу в процесі художньої творчості як особливої форми людської діяльності, що відображає дійсність у конкретних, чуттєвих образах відповідно до певних естетичних ідеалів. Музичне мистецтво не тільки розвиває в людині потребу в художній насолоді, а й здатність творчо ставитися до всіх природних і суспільних явищ. Тому музика є однією з найважливіших складових духовної культури і суспільства через її особливий вплив на людину [1, с. 121].

Професійна підготовка майбутніх фахівців з музичного мистецтва відбувається з урахуванням наступних нормативно-правових документів: Закону України «Про освіту» (1991 р.); Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), Закону України «Про професійний розвиток працівників» (2012 р.), «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» (2010 р.), Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року (2012 р.), галузева Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти (2013 р.), Концепція загальної мистецької освіти (2003 р.) тощо. Ці документи визначають пріоритети національної системи освіти щодо підготовки нової генерації творчих, інтелектуально та естетично багатих, високоосвічених і конкурентоспроможних фахівців –

представників інтелектуальної та мистецької еліти суспільства, здатних до творчої діяльності впродовж життя.

Визначення напрямів і засобів модернізації професійної підготовки фахівців з музичного мистецтва відбувається з урахуванням вимог сучасних світових тенденцій в освіті і вважається актуальною проблемою суспільного розвитку, яка стосується формування ціннісного світу та духовних потреб молодих поколінь. Для вирішення цієї проблеми необхідно подолати існуючі протиріччя між

- соціальною потребою українського суспільства у кваліфікованих фахівцях з музичного мистецтва і недостатнім рівнем професійної підготовки
- вимогами Європейського Союзу до системи професійної підготовки фахівців у країнах-учасниках Болонського процесу та традиційною національною системою мистецької освіти
- сучасними потребами суспільства в оновленні та вдосконаленні змісту, форм і методів професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва та недостатньою розробленістю організаційно-методичних умов удосконалення цієї підготовки;
- необхідністю вивчення та застосування зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва та недостатнім вивченням і висвітленням цього досвіду в сучасних наукових працях
- необхідністю впровадження інноваційних технологій у професійну освіту майбутніх фахівців з музичного мистецтва та їх недостатньою розробленістю в теорії і практиці професійної підготовки майбутніх фахівців з музичного мистецтва [2, с. 159-160].

Під час професійної підготовки фахівців з музичного мистецтва доцільно звертати увагу на розвиток їх професійної культури.

У Короткому енциклопедичному словнику з культури наголошується, що професійна культура характеризує рівень і якість професійної діяльності, які залежать від соціально-економічного стану суспільства й сумлінності в оволодінні певними знаннями, навичками конкретної професії та їх практичного використання [3].

Український педагогічний енциклопедичний словник професійну культуру трактує як соціально-професійну якість суб'єкта праці, яка включає сукупність принципів, норм, правил, методів, які сформувалися історично, регулюють професійну діяльність людини. Основу професійної культури складають знання та цінності, вироблені конкретною соціально-професійною групою та закріплені у традиціях її життєдіяльності.

Ж. Даюк із співавторами звертають увагу на те, що професійна культура виступає певним типом життєдіяльності, який притаманний суб'єкту професійної практики і постає як комплекс інноваційних ідей, що забезпечує неперервний процес історичної наступності, професійного розвитку особистості,

а також збереження культурного спадку за постійного продукування творчих процесів, які суттєво впливають на стійкість сфери його професійної життєдіяльності [4, с. 18].

С. Гончаренко, пише, що у структурі професійної культури майбутніх фахівців з музичного мистецтва потрібно виділити два блоки: професійно-організаційний (знання, вміння, досвід, майстерність) та соціально-моральний (ціннісні орієнтації, морально-вольові якості, котрі визначають ставлення до предмета, процесу, суб'єктів діяльності, засобів і результатів праці) [4].

Окрім розвитку професійної культури, на нашу думку, під час професійної підготовки фахівців з музичного мистецтва потрібно формувати у них готовність до саморозвитку та самовдосконалення.

Наша думка знаходить підтвердження у науковій праці В. Булгакова та О. Жилкіна, які зазначають, що специфіка самоосвіти студентів визначається різнобічністю функцій майбутньої професійної діяльності фахівця з музичного мистецтва, широким профілем його музично-виконавської підготовки. Засобами музичної самоосвіти виступають пізнавальна та виконавська діяльність, а також слухання музики. Носієм емоційно-естетичної інформації є музичний твір, який визначає рівень знань студента, збагачує його досвід, поглиблює почуття, підвищує рівень естетичного розвитку, сприяє можливості відкривати невідоме. Науковці наголошують на значенні виконавської практики студентів, яка за їх твердженням, тісно пов'язана з їх творчою активністю, самоактуалізацією, самовдосконаленням, самоконтролем. Провідною у цьому процесі є самостійна науково-дослідна діяльність студентів, під час якої відбувається самостійне набуття та закріплення науково-теоретичних та методичних знань, умінь та навичок, необхідних для практичної професійної роботи. Самостійна науково-дослідна діяльність являє собою найвищий рівень творчості майбутнього фахівця з музичного мистецтва; без неї неможливе його самовдосконалення та самоосвіта [6].

Що стосується самовиховання, то Г. Падалка вважає, що самовиховання є активністю особистості, яка спрямована на удосконалення себе через систему дій. Результативність музичного навчання великою мірою залежить від умінь та навичок самовиховання. Самовиховання може являти собою спеціально організований процес, але педагогічне керівництво передбачає опосередковане стимулювання та включає такі шляхи:

1. Формування установки на самовиховання.
2. Прищеплення навичок самовиховання.

Однією з провідних умов внутрішнього спонукання студентів до музичного самовиховання є уявлення про можливість та значущість фахової підготовки в практичній діяльності фахівця з музичного мистецтва. Спеціально організоване співвіднесення музичної підготовленості з результатами професійної діяльності музиканта є значущим стимулом для виникнення у студентів прагнення до самовдосконалення. Спрямованість на

соціально-корисну діяльність, визначення естетичного самовдосконалення у якості необхідного компоненту підготовки до майбутньої праці визначає особистісний зміст самовиховання [7, с. 19].

Дуже цікавим у цьому руслі є погляд Н. Іліницької, яка вважає, що для забезпечення поступового переходу студентів від самоосвітньої музичної діяльності під керівництвом педагога до музичної самоосвіти та самовиховання з уміннями самоспостереження, самопланування, самоорганізації, самоконтролю, самооцінки та самокорекції. Науковиця запропонувала наступні етапи самоосвіти та самовиховання майбутніх фахівців з музичного мистецтва, а саме:

1) пропедевтичний. На цьому етапі забезпечується мотивація музичної самоосвіти та самовиховання, вияв бажання до самовдосконалення. Формуються спонукальні мотиви, свідоме ставлення до процесу музичної самоосвіти і самовиховання, активізуються інтереси студентів до різних форм музичної діяльності – пізнавальної, художньо-творчої, соціокультурної;

2) організаційно-стимулюючий (з домінуванням методів педагогічної підтримки). На цьому етапі педагоги обговорюють зі студентами індивідуальні програми музичної самоосвіти та самовиховання, формують самоорганізаційні установки на набуття навичок дослідницької роботи, умінь самоконтролю, самокорекції та самооцінки. Роль педагога полягає насамперед у тому, щоб допомогти у плануванні власних дій, втіленні індивідуальної програми на практиці, активізації рефлексивних дій;

3) самореалізаційний (реалізація індивідуальної стратегії самовираження в галузі музичного мистецтва). Студент починає систематично працювати над собою, реалізуючи власну програму музичної самоосвіти та самовиховання, а педагог допомагає контролювати й корегувати результати власних дій. Відбувається формування готовності до музичної самоосвіти та самовиховання, виникає бажання до самовдосконалення [8, с. 27].

Також вважаємо, що одним із актуальних напрямків під час професійної підготовки майбутніх фахівців з музичного мистецтва є проходження практики.

Практика як соціальний феномен являє собою діалектичну єдність матеріальної та духовної сторін людської діяльності, за допомогою якої регулюються взаємостосунки між людьми та навколишнім середовищем. В цьому розумінні практика – це діяльність, в якій вказана єдність передбачає активну і безпосередню включеність суб'єкта з його інтересами, потребами, ціннісними настановами у взаємодію з об'єктивною дійсністю. Вона є критерієм істини та мірою того, наскільки успішно діяльність людини «вписується» до світу реалій [9, с. 6].

Якщо філософія та соціологія розглядають поняття «практика» як результат людської діяльності, то психологія розглядає практику з точки зору особистісних характеристик. На формування термінів «практична діяльність»,

«практика» та «освітня практика» значною мірою впливає розвиток психологічного мислення науковців, який відбувається паралельно з розвитком суспільства та науково-технічного прогресу [10; 11].

М. Човрій та К. Бурман зауважують, що для майбутнього фахівця з музичного мистецтва практика продовжує залишатися дуже складним етапом на шляху до професії. Вони звертають увагу на той факт, що останніми роками здобувати спеціальність «Музичне мистецтво» приходять абітурієнти з різним рівнем музичної підготовки. Вони мають не тільки різний рівень знань і умінь з музично-теоретичних і музично-виконавських дисциплін, проте й різний вік, різну мотивацію і різну особистісну професійну орієнтованість. У зв'язку з цим перед викладацьким складом музично-педагогічних факультетів ЗВО постає завдання вибору найбільш результативних методів навчання, які, в силу різних обставин, здатні забезпечити індивідуалізовану підготовку майбутніх фахівців з музичного мистецтва до практичної діяльності [12, с. 167].

Висновки. Отже, професійна підготовка майбутніх фахівців з музичного мистецтва передбачає навчання знань, умінь і навичок у галузі професійної діяльності, які становлять важливу складову їхньої професійної компетентності. Професійна підготовка майбутніх фахівців з музичного мистецтва має ґрунтуватися на розвитку професійної культури, підготовці до саморозвитку та самовдосконалення, обов'язковій продуктивній практиці. Багатоаспектність професійної культури майбутнього фахівця в галузі музичного мистецтва реалізується в процесі цілеспрямованої підготовки у вищому музичному навчальному закладі і передбачає системне проникнення в найважливіші в сучасному світі напрями освіти, а саме: забезпечення безперервності освіти, розвиток естетичного досвіду, створення особливого творчого середовища і творчо-емоційного стилю роботи, розвиток співтворчості викладачів і студентів. Підготовка майбутніх фахівців музичного мистецтва до навчання та професійного розвитку є невід'ємною складовою їхньої фахової підготовки. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від залучення майбутніх фахівців музичного мистецтва до активної професійної діяльності, створення педагогічного середовища, що забезпечує реалізацію їхнього професійного потенціалу та особистісний розвиток, набуття знань, умінь і навичок з теорії розвитку особистості в процесі діяльності, побудови міжособистісних стосунків і творчої співпраці між усіма учасниками педагогічного процесу, забезпечення якості організації самостійної роботи та якості педагогічного процесу. Що стосується практики, то незаперечним є той факт, що досвід, набутий студентами під час практики, дає їм можливість визначити власну життєву та професійну позицію, усвідомити доцільність обраної сфери діяльності та виявити ступінь сформованості особистісних якостей, необхідних для фахівця в галузі музичного мистецтва.

Література:

1. Петренко М. Професійна майстерність майбутнього фахівця музичного мистецтва як фактор реалізації новітньої освітньої парадигми. *Молодь і ринок*. 2021. 31 (187). С. 119-133.
2. Умрихіна О. Сучасні тенденції професійної підготовки фахівців музичного мистецтва в умовах європейської освіти. *Збірник наукових праць. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2019. Випуск 2. С. 156-162.
3. Корінний М. М., Шевченко В. Ф. Короткий енциклопедичний словник з культури. Київ: Україна, 2003. 384 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
5. Даяк Ж. Ю., Цюлюпа Н. Л., Заходякін О. В. Професійно-педагогічна культура в контексті підготовки майбутнього фахівця музичного мистецтва. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2023. Випуск 1. С. 16-21.
6. Булгакова В., Жилкіна О. Професійний саморозвиток майбутніх фахівців музичного мистецтва. *Проблеми саморозвитку та самовдосконалення особистості в умовах модернізації педагогічної освіти: матеріали Всеукр. науково-практ. конф., м. Харків, 22 листоп. 2017 р. Харків, 2017. С. 46–49.*
7. Падалка Г. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
8. Ілініцька Н. Педагогічне керівництво в процесі музичної самоосвіти та самовиховання. *Актуальні питання мистецької педагогіки*. 2016. № 5. С. 25–28.
9. Болгарський А. Г. Педагогічна практика у загальноосвітніх навчальних закладах з предмету «Музика»: навчально-методичний посібник для студентів педагогічних університетів. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 130 с.
10. Khatsaiuk , O., Medvid, M., Maksymchuk , B., Kurok , O., Dziuba, P., Tyurina, V., Chervonyi , P., Yevdokimova, O., Levko, M., Demchenko, I., Maliar, N., Maliar, E., & Maksymchuk , I. (2021). Preparing Future Officers for Performing Assigned Tasks through Special Physical Training. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13 (2), 457-475. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/431>
11. Ovcharuk, V., Maksymchuk, B., Ovcharuk, V., Khomenko, O., Khomenko, S., Yevtushenko, Y., Rybalko, P., Pustovit, H., Myronenko, N., Syvokhop, Y., Sheian, M., Matviichuk, T., Solovyov, V., & Maksymchuk, I. (2021). Forming Competency in Health Promotion in Technical Specialists Using Physical Education. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13 (3). Retrieved from <https://lumenpublishing.com/journals/index.php/rrem/article/view/2669>
12. Човрій М. Я., Бурман К. І. Педагогічна практика в системі професійної підготовки майбутніх фахівців з музичного мистецтва. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. 2018. Випуск 1 (7). С. 166-169.

References:

1. Petrenko M. (2021). Profesiina maisternist maibutnoho fakhivtsia muzychnoho mystetstva yak faktor realizatsii novitnoi osvitnoi paradyhmy [Professional skills of the future specialist of musical art as a factor in the implementation of the newest educational paradigm]. *Molod i rynok – Youth and the market*, 31 (187), 119-133.
2. Umrykhina O. (2019). Suchasni tendentsii profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv muzychnoho mystetstva v umovakh yevropeiskoi osvity [Modern trends in the professional training of music specialists in the context of European education]. *Zbirnyk naukovykh prats. Psykholoho-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly – Collection of scientific papers. Psychological and pedagogical problems of the modern school*, Vypusk 2, 156-162.

3. Korinnyi M. M., Shevchenko V. F. (2003). *Korotkyi entsyklopedychnyi slovnyk z kultury* [Short encyclopedic dictionary of culture]. Kyiv: Ukraina.
4. Honcharenko S. U. (2011). *Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Encyclopedic Dictionary]. Rivne: Volynski oberehy.
5. Daiuk Zh. Yu., Tsiuliupa N. L., Zakhodiakin O. V. (2023). *Profesiino-pedahohichna kultura v konteksti pidhotovky maibutnoho fakhivtsia muzychnoho mystetstva* [Professional and pedagogical culture in the context of training a future specialist in musical art]. *Akademichni studii. Seriiia «Pedahohika» - Academic studies. Series «Pedagogy»*, Vypusk 1, 16-21.
6. Bulhakova V., Zhyllkina O. (2017). *Profesiinyi samorozvytok maibutnikh fakhivtsiv muzychnoho mystetstva* [Professional self-development of future specialists in musical art]. *Problemy samorozvytku ta samovdoskonalennia osobystosti v umovakh modernizatsii pedahohichnoi osvity – Problems of self-development and self-improvement of personality in the context of modernization of pedagogical education: materialy Vseukr. naukovo-prakt. konf., m. Kharkiv, 22 lystop. 2017 r. Kharkiv*, 46–49.
7. Padalka H. (2008). *Pedahohika mystetstva (Teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin)* [Art pedagogy (Theory and methods of teaching art disciplines)]. Kyiv : Osvita Ukrainy.
8. Ilinitska N. (2016). *Pedahohichne kerivnytstvo v protsesi muzychnoi samoosvity ta samovykhovannia* [Pedagogical guidance in the process of musical self-education and self-education]. *Aktualni pytannia mystetskoï pedahohiky – Topical issues of art pedagogy*. 2016. № 5. S. 25–28.
9. Bolharskyi A. H. (2008). *Pedahohichna praktyka u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh z predmetu «Muzyka»* [Pedagogical practice in secondary schools in the subject «Music»]: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv pedahohichnykh universytetiv. Kyiv: NPU im. M. P. Drahomanova.
10. Khatsaiuk , O., Medvid, M., Maksymchuk , B., Kurok , O., Dziuba, P., Tyurina, V., Chervonyi , P., Yevdokimova , O., Levko, M., Demchenko, I., Maliar, N., Maliar, E., & Maksymchuk , I. (2021). *Preparing Future Officers for Performing Assigned Tasks through Special Physical Training*. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13 (2), 457-475. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/431>
11. Ovcharuk, V., Maksymchuk, B., Ovcharuk, V., Khomenko, O., Khomenko, S., Yevtushenko, Y., Rybalko, P., Pustovit, H., Myronenko, N., Syvokhop, Y., Sheian, M., Matviichuk, T., Solovyov, V., & Maksymchuk, I. (2021). *Forming Competency in Health Promotion in Technical Specialists Using Physical Education*. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13 (3). Retrieved from <https://lumenpublishing.com/journals/index.php/rrem/article/view/2669>
12. Chovrii M. Ya., Burman K. I. (2018). *Pedahohichna praktyka v systemi profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv z muzychnoho mystetstva* [Pedahohichna praktyka v systemi profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv z muzychnoho mystetstva]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia «Pedahohika ta psykhologiiia» - Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia «Pedahohika ta psykhologiiia»*, Vypusk 1 (7), 166-169.